

**Ірина Чмелик,**

кандидат мистецтвознавства, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Iryna Chmelyk,

Candidate of Fine Art, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 7.071.1 (477.86)
ББК 85.14 (4 Укр)

МИХАЙЛО ФІГОЛЬ: ШТРИХИ ДО ТВОРЧОГО ПОРТРЕТУ ПЕДАГОГА, МИТЦЯ І НАУКОВЦЯ

MYHAILO FIGOL: FEATURES OF THE CREATIVE PORTRAIT OF THE TEACHER, ARTIST AND SCIENTIST

У статті висвітлюється творча та громадська діяльність прикарпатського художника Михайла Фіголя. Акцентовано на художньому, виставковому, педагогічному та науковому аспектах життєвого шляху митця. Зокрема у статті аналізується творчий доробок художника у галузі живопису та графіки, визначається його роль у організації виставкової та музейної справи у краї, популяризації творчості українських та зарубіжних митців на теренах Прикарпаття. Значна частина публікації присвячена педагогічній діяльності М. Фіголя та його науковому доробку. Митець – організатор першої вищої мистецької освіти у м. Івано-Франківську, глибокий дослідник історії мистецтва Стародавнього Галича, науковий керівник та педагог-новатор. Наголошується на тому, що багатогранна праця Михайла Фіголя у різних мистецьких сферах сприяла розвитку художнього життя краю і мистецької освіти зокрема.

Ключові слова: М. Фіголь, мистецтво, Прикарпаття, творчість, наукові дослідження, мистецька освіта.

The article describes the scientific, pedagogical and creative activity of Carpathian artist Mihaylo Figol. The attention is paid for its achievements in various fields of artistic life of Prycarpattya, particularly in the establishment and functioning of separate art faculty of the Pedagogical Institute (now Prycarpatskyi National University after V. Stefanik), studies of little-known pages of Ukrainian and foreign art, including thorough monograph "The Art of Ancient Galich", the first writings about art works of artists of Prycarpattya, namely: creative way of Yaroslav Pstrak, Osip Sorohtei et al., about their exhibitions, catalogs of works, organizational assistance while opening Ivano-Frankivsk Art Museum (currently the Museum of Art of Prycarpattya). The paper also analyzes the creative portfolio of Michael Figol in the field of painting and graphics. Monumental paintings, some of which is a pride of private gallery that is located next to the house where he lived, prove his love to the history and culture of his native land. Most of the works of Myhailo Figol are dedicated to the historical events and famous historical persons. There is a number of interesting portraits of family, friends, contemporaries of the artist in his portfolio. Very peculiar are picturesque landscapes that show the different areas of our earth (from the outskirts of his native Galich and Krylos and Vorohta to the castles and waterfalls in the Czech Republic, Romania and the temples and exotic landscapes of India). The pictures of the artist were exhibited not only in Ukraine but also abroad. It is noted as well that the multifaceted work of Myhailo Figol in various artistic areas have contributed to the development of the artistic life of the region and art education in particular.

Key words: art, Prycarpattya, creativity, research, artistic education.

В статье раскрываются творческая и общественная деятельность прикарпатского художника Михаила Фиголя. Акцентируется на художественном, выставочном, педагогическом и научном аспектах жизненного пути художника. В частности в статье анализируется творчество художника в области живописи и графики, определяется его роль в организации выставочного и музейного дела в крае, популяризации творчества украинских и зарубежных художников на Прикарпатье. Значительная часть публикации посвящена педагогической деятельности М. Фиголя и его научному наследию. Художник - организатор первого высшего художественного образования в г.Ивано-Франковске, глубокий исследователь истории искусства Древнего Галича, научный руководитель и педагог-новатор. Отмечается, что многогранная деятельность Михаила Фиголя в разных культурных отраслях способствовала развитию художественной жизни края и художественного образования непосредственно.

Ключевые слова: искусство, Прикарпатье, творчество, научные исследования, художественное образование.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Наступного року громадськість Прикарпаття відзначатиме дев'яностоліття від дня народження Михайла Фіголя (1927-1999 рр.), – педагога, професора, доктора мистецтвознавства, Заслуженого художника України, засновника Прикарпатської мистецької школи. Його ім'я є відомим не лише в Україні, а й поза її межами. Діяльність художника-монументаліста, живописця, графіка, науковця, його творчі контакти з майстрами пензля та



авторитетними мистецтвознавцями сприяли збагаченню культурного середовища краю: поживленню виставкової діяльності, проведенню пленерів у Карпатах, організації у місті першої вищої мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Розглядаючи окремі аспекти творчого портрету Михайла Фіголя, зазначимо, що вагомим надбанням української науки, яке сприяло виходу місцевої фахової критики на високий професійний рівень є мистецтвознавча спадщина художника. Бібліографічний показник публікацій М. Фіголя налічує понад сто позицій. Досліднику належать мистецтвознавчі праці, присвячені дослідженню історії, культури та мистецтва рідного краю (монографії з історії мистецтва Стародавнього Галича (1997, 1998 рр.) [7; 8], розвідки з образотворчого мистецтва Болгарії та Румунії (1982 р.) [9], наукові праці, критичні статті присвячені творчості художників, які працювали на теренах Прикарпаття [6; 10; 11]). Усі праці мистецтвознавця глибоко позначені індивідуальними рисами та виявом особистісного ставлення митця до досліджуваних явищ. Мистецька та критична діяльність Михайла Павловича стала предметом дослідження та вивчення сучасними науковцями. До висвітлення особливостей наукового доробку майстра, стилістики його художньої творчості зверталися: Антонович Є. [1], Коваль І. [3], Лукань В. [4; 5], Совтус Ю. [3] Чмелик І. [12; 13], Шпільчак В. [1], Шумєга С. [14] та ін. Свої спогади про майстра і вчителя репрезентували колеги-викладачі, студенти, друзі на Міжнародній науково-практичній конференції на честь 80-ти річчя від дня народження М. Фіголя (жовтень, 2007 р.).

Формування мети статті. Охарактеризувати творчий та науковий доробок Михайла Фіголя, показати значущість праці художника у різних галузях мистецького життя краю, визначити його роль у становленні першої вищої мистецької освіти на Прикарпатті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Михайло Фіголь – людина багатогранного творчого обдарування. Він – автор монументальних живописних полотен, пейзажів, портретів, невтомний збирач та колекціонер мистецьких творів, артефактів, книг, старожитностей. Основна частина творчої спадщини митця акумульована в картинній галереї поруч з будинком, де він мешкав у м. Івано-Франківську. Берегинєю творчого доробку художника є дружина майстра, Тетяна Данилівна, яка опікується колекціями творів живопису, скульптури, народного декоративно-ужиткового мистецтва, великою бібліотекою. Інколи вона проводить екскурсії просторими залами галереї, виступаючи знавцем стилю художника, істориком його творчості, архіваріусом різноманітних колекцій і берегинєю пам'яті про Михайла Павловича.

Художня спадщина митця відзначається багатством тематики і широкою жанровою амплітудою. Найвеличніші живописні та графічні полотна Михайла Фіголя присвячені передусім історії його малої батьківщини – Стародавньому Галичу. Це – епічні пейзажі околиць Крилоса та Галича і монументальні історичні полотна: «Галич. 1221 рік. Данило Галицький і Новгородський князь Мстислав Удатний», «Посли візантійського імператора Емануїла II в Галичі. 1165 р.» (залишився незавершеним).

Митець неодноразово звертається до жанру портретного живопису та графіки. Національним колоритом позначені портрети легендарних героїв та історичних постатей – «Галицька трійця», «Епос Карпат (Захар Беркут)», «Йов Княгинецький», «Олекса Довбуш», «Роксолана», «Ярославна», вартісною є графічна та живописна серія історичних портретів галицьких князів, культурних діячів «Портрет В. Стефаніка», «Портрет Лесі Українки» тощо. Пензель майстра торкнувся і найдорожчого в його житті. У творчій майстерні митця знайшлося місце для портретів близьких йому людей та рідних – «З дитиною», «Лікар» (портрет дружини), «Левко Фіголь», «Роман Фіголь». Михайло Фіголь захоплювався національним колоритом та автентикою горян. На хвилі звернення до гуцульської етнології він створив живописні портрети «Гуцул», «Гуцулка», жанрову композицію «На полонині» та ін. Не менш важливим у творчості митця є «карпатський» пейзаж – «Водоспад у Маняві», «Дорога в горах», «Карпатський мотив», «Над Прутом», «Над Черемошем», «Руїни Галицького замку».

Подорожуючи за кордоном, Михайло Фіголь не залишався байдужим до старовинних пам'яток архітектури та розмаїтих краєвидів різних куточків нашої планети. Так виникли живописні полотна: «Замок у Вранов-на-Дуї» «Замок Перштейн», «Тадж-Махал (Індія)», «Храм у Мадрасі (Індія)» та ціла низка графічних творів та начерків: «Віденська ратуша», «Монастир в околицях Зальцбурга», «Собор у Белграді». Мандруючи, митець не випускав із рук блокнота та олівця. У 2007 р. за ініціативи В. Луканя у форматі альбому була видана колекція графічних етюдів художника [5].

Михайло Фіголь – невтомний збирач артефактів і колекціонер. Саме він був ініціатором створення Івано-Франківського художнього музею (1980 р.), який має унікальні зібрання творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва. Він проявив неабиякий організаторський хист при створенні національного музею-заповідника «Давній Галич», брав активну участь у підготовці до відзначення 1100-річчя Галича, був одним з організаторів Міжнародної ювілейної конференції «Галич і Галицька земля у державотворчих процесах України» [2].

Однією із сторінок багатогранної творчості Михайла Фіголя була його виставкова діяльність. Михайло Павлович неодноразово був організатором багатьох персональних та учасником групових міжнародних і всеукраїнських виставок. Налагодивши контакти з українськими та закордонними митцями та меценатами, він сприяв популяризації в м. Івано-Франківську творчості Опанаса Заливахи, Ярослава Пстрака, Осипа Сорохтея,



Мілиці Симашкевич та багатьох інших майстрів пензля через організацію експозицій та показів їхніх творів, а також упорядкування каталогів їхніх творів.

Левову частку творчих сил художник спрямував на навчання та виховання талановитої молоді. Його багатогранна педагогічна та наукова діяльність позначена рисами новаторства та інновацій. Митець був засновником художньо-графічного факультету і завідувачем кафедри образотворчого мистецтва ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника". Відкриття відділення образотворчого мистецтва, креслення і художньої праці при фізико-математичному факультеті в Івано-Франківському педагогічному інституті відбулося у 1981 р. [14, с.39]. Через два роки, за ініціативою Михайла Фіголя, відділення було реорганізовано у окрему кафедру образотворчого мистецтва, креслення та художньої праці, яку він і очолив. У 1987 р. унаслідок розширення кафедри, було відкрито окремий художній факультет, який став важливим сегментом художнього життя краю. З його утворенням одразу активізувалися практично усі напрями мистецького життя франківщини: виставкова, наукова, музейна та ін. [1, с.70].

Очоловши кафедру образотворчого мистецтва та креслення, Михайло Фіголь виховав не одне покоління художників, викладаючи рисунок та живопис [4, с.149]. Його лекції були завжди цікавими, науково обґрунтованими, емоційно насиченими. Він був митцем широкого творчого дихання з глибинними знаннями, що базувалися на власному досвіді. Набуттю студентами знань з основ живопису, графіки, вдосконаленню практичних вмінь тренування ока, руки сприяла також організована художником пленерна практика у смт. Ворохті, де поруч з студентами працювали їх педагоги-наставники. Разом із своїми учнями, в умовах виїзного пленеру творив також і Михайло Павлович. Доволі часто на пленер приїжджали запрошені митцем відомі західноукраїнські художники, що також було доброю школою для молодих митців. Ця практика мала ознаки "відкритої майстерні" на свіжому повітрі, де учні спостерігали за творчим процесом визнаних корифеїв живопису, працювали поруч з наставниками, сприймали їхні поради, завжди об'єктивні критичні зауваження. Разом з учнями за етюдниками працювали: Богдан Бойчук, Богдан Бринський, Лариса Грач, Зеновій Кецало, Людмила Маслій, Петро Прокопів, Володимир Сандюк та інші визнані майстри образотворчого мистецтва. Після пленеру завжди організовувалися виставки робіт студентів та їх викладачів, що викликало жвавий інтерес не тільки в інституті, а й серед творчої громадськості міста.

Вагомий внесок належить М. Фіголю у галузі історичного мистецтвознавства. Маючи серйозне наукове підґрунтя (тема кандидатської дисертації – «Українська сатирична графіка кінця 19 – початку 20 століть», докторської – «Мистецтво Галича 12-14 століть (Історія. Типологія. Художні особливості)») Михайло Павлович став засновником цілої наукової школи з дослідження образотворчої регіоналістики. Саме М. Фіголь спрямовував молодих науковців на вивчення мистецтва рідного краю, що проявлялося у виборі тем для наукових статей, розвідок, виступів на студентських наукових конференціях, курсових та дипломних робіт з історії мистецтва. Він виховав цілу плеяду науковців, художників-практиків, вчителів мистецьких дисциплін. За його рекомендаціями наукові дослідження розпочали Б. Бойчук, Т. Зузяк, О. Макойда, О. Новицька, Л. Хомяк, І. Чмелик, Ю. Юсипчук та ін. Нині кафедра образотворчого мистецтва Інституту мистецтв ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" носить ім'я Михайла Фіголя, чим підтверджується глибока шана та повага до постаті великого майстра.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отож, Михайло Фіголь – художник, педагог, науковець, громадський діяч залишив велику творчу спадщину. За широтою таланту та різними галузями діяльності його можна вважати прикладом людини ренесансного універсалізму. Зусиллями М. Фіголя активно розвивалася кожна складова мистецького життя краю. Він і досі залишається авторитетом для своїх учнів і молодих науковців, а його творча спадщина потребує ґрунтовного осмислення та дослідження. Серед перспектив подальших студій вбачаємо детальний аналіз живописних, графічних праць майстра, вивчення мистецтвознавчих досліджень Михайла Фіголя, його педагогічної та громадської діяльності. Предметом окремої розвідки можуть слугувати колекції творів у приватній картинній галереї митця.

1. Антонович Є., Шпільчак В. Діяльність професора М.Фіголя в контексті формування Івано-Франківської школи художньої педагогіки / Є.Антонович, В.Шпільчак // Михайло Фіголь: життя і творчість (на пошанування 80-ї річниці від дня народження): Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ-Галич: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім.Василя Стефаника, 2007. – С.69-73.
2. Галич і галицька земля в державотворчих процесах України: Матеріали Міжнародної ювілейної наукової конференції. – Івано-Франківськ-Галич: Плай, 1998. – 345с.
3. Коваль І., Совтус Ю. Михайло Фіголь (спроба наукового та мистецького портрета) / І.Коваль, Ю.Совтус. – Галич, Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2004. – 123 с.:іл.
4. Лукань В. Графічні начерки Михайла Фіголя / В.Лукань // Михайло Фіголь: життя і творчість (на пошанування 80-ї річниці від дня народження): Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ-Галич: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім.Василя Стефаника, 2007. – С.148-156.
5. Лукань В. Начерки Михайла Фіголя / В.Лукань. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – 120с.: іл.
6. Федорук О., Фіголь М. Радість і смуток Ярослава Пстрака / О.Федорук, М.Фіголь. – Львів: Видавництво ОО. Василян «Місіонер», 1997. – 149с.:іл.
7. Фіголь М., Фіголь О. Історія Галича / М.Фіголь, О.Фіголь. – Львів: Видавництво "Світ", ІВВ Національного заповідника «Давній Галич», 1999. – 185с.: іл.



8. Фіголь М. Мистецтво Стародавнього Галича / М.Фіголь. – К.: Мистецтво, 1997. – 224с.
9. Фіголь М. Образотворче мистецтво Румунії / М.Фіголь. – К.: Мистецтво, 1982. – 117с.
10. Фіголь М. Політична сатира в українському мистецтві кінця XIX- початку XX століття / М. Фіголь. – К.: Мистецтво, 1974. – 56 с.: іл.
11. Фіголь М. Ярослав Васильович Пстрак / М.Фіголь. – К.: Мистецтво, 1966. – 68с.:іл.
12. Челяк І. Михайло Фіголь / І.Челяк // Мистецтвознавство '01. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. – С.169-183.
13. Чмелик І. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця XIX-XX століття /І.Чмелик. – Дис. канд.мистецтвознавства. – Харків, 2006. – С.93-102.
14. Шумега С. Михайло Фіголь – педагог і громадський діяч / С.Шумега // Михайло Фіголь: життя і творчість (на пошанування 80-ї річниці від дня народження): Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ-Галич: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім.Василя Стефаника, 2007. – С.38-45.

Reference

1. Antonovych Y., Shpil'chak V. Diyalnist' profesora M.Fiholya v konteksti formuvannya Ivano-Frankivskoyi shkoly hudozhnoyi pedahohiky / Y.Antonovych, V.Shpil'chak // Mykhaylo Fihol: zhyttya I tvorchist' (na poshanuvannya 80-yi richnytsi viddnya narodzhennya): Materialy Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi. – Ivano-Frankiv'sk-Halych:VDV TSIT Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im.V.Stefanyka, 2007. – S.69-73.
2. Halych I halytska zemlya v derzhavotvorchyh protsesah Ukrayiny: Materialy Mizhnarodnoyi uvileynoyi naukovoyi konferentsiyi. – Ivano-Frankiv'sk-Halych: Play, 1998. – 345s.
3. Koval' I.,Sovtus U. Mykhaylo Fihol (sproba naukovoho ta mystetskoho portreta / I.Koval', U.Sovtus. - Halych:Informatsiyno-vydavnychyy viddil Natsionalnoho zapovidnyka "Davniy Halych", 2004. – 123 s.:il.
4. Lukan' V. Hrafichni nacherky Mykhayla Fiholya/ V. Lukan' // Mykhaylo Fihol: zhyttya I tvorchist' (na poshanuvannya 80-yi richnytsi viddnya narodzhennya): Materialy Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi. – Ivano-Frankiv'sk-Halych:VDV TSIT Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im.V.Stefanyka, 2007. – S.148-156.
5. Lukan' V. Nacherky Mykhayla Fiholya/ V. Lukan'. - Ivano-Frankiv'sk: Hostynets', 2007. – 120s.: il.
6. Fedoruk O., Fihol' M. - Padist' i smutok Yaroslava Pstraka / O.Fedoruk, M.Fihol'. - L'viv: Vydavnytstvo OO.Vasylyyan "Misioner", 1997. - 149s.:il.
7. Fihol' M., Fihol' O. Istoriya Halycha / M.Fihol', O. Fihol' . - L'viv: Vydavnytstvo "Svit", IVV Natsionalnoho zapovidnyka "Davniy Halych", 1999. – 185s.: il.
8. Fihol' M. Mystetstvo Starodavnyoho Halycha / M.Fihol'. – К.: Mystetstvo, 1997. – 224s.: il.
9. Fihol' M. Obrazotvorche mystetstvo Rumuniyi / M.Fihol'. – К.: Mystetstvo, 1982. – 117s.: il.
10. Fihol' M. Politychna satyra v ukrajinskomu mystetstvi kintsya XIX- pochatku XX stolittya / M.Fihol'. – К.: Mystetstvo, 1974. – 56 s.: il.
11. Fihol' M. Yaroslav Vasylyovych Pstrak / M.Fihol'. – К.: Mystetstvo, 1966. – 68 s.: il.
12. Chelyak I. Mykhaylo Fihol / I.Chelyak //Mystetsvoznastvo'01. – L'viv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrayiny, 2002. – S.169-183.
13. Chmelyk I. Hudozhnye zhyttya ta mystets'kyy protses Ivano-Frankivshchyny kintsya XIX-XX stolittya / I.Chmelyk. – Dys.kand. mystetstvoznastva. – Harkiv, 2006. – S.93-102.
14. Shumeha S. Mykhaylo Fihol - pedahoh I hromads'kyy diyach /S. Shumeha // Mykhaylo Fihol: zhyttya I tvorchist' (na poshanuvannya 80-yi richnytsi viddnya narodzhennya): Materialy Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi. – Ivano-Frankiv'sk-Halych:VDV TSIT Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im.V.Stefanyka, 2007. – S.38-45.

